

3. Гловюк І. В. Право іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, на закриття кримінального провадження: проблеми нормативної регламентації та реалізації. Вісник Південного регіонального центру НАПрН України. 2019. URL: <https://www.researchgate.net/publication/335404388>.

4. Кучинська О. П. Забезпечення прав учасників кримінального провадження: проблеми теорії та практики. Юридичний вісник. 2021. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v3_2021/25.pdf.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. договір від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

6. Маринич О. Ю. Поняття забезпечення прав і законних інтересів людини у досудовому кримінальному провадженні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2024. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/31.pdf.

Шаповал Олена Вікторівна

аспірант кафедри кримінальної юстиції
навчально-наукового інституту права та
психології НАВС

Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна

професор кафедри кримінальної юстиції
навчально-наукового інституту права та
психології НАВС,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СТАНДАРТИ ЄСПЛ ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА

Презумпція невинуватості є однією з фундаментальних засад кримінального провадження, що визначає допустимі межі втручання держави у права та свободи особи і слугує необхідною гарантією справедливого судового розгляду. Її нормативне закріплення як у міжнародно-правових актах, так і в національному законодавстві України свідчить про універсальний характер цього принципу та його ключове значення для системи кримінальної юстиції [1; 3].

Водночас у сучасних умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення презумпції невинуватості у кримінальних провадженнях щодо адвокатів. Це зумовлено специфічним статусом адвоката як суб'єкта правозахисної діяльності, який, виконуючи професійні обов'язки із захисту прав та інтересів інших осіб, нерідко перебуває у процесуальному протистоянні з органами досудового розслідування та обвинувачення. За таких умов підвищується ризик використання кримінального переслідування не лише як

засобу притягнення до відповідальності, а й як інструменту тиску на адвокатську діяльність.

У цьому контексті презумпція невинуватості адвоката має не лише індивідуальне, а й інституційне значення, оскільки її порушення здатне негативно впливати на незалежність адвокатури та ефективність реалізації права на захист у цілому.

Презумпція невинуватості закріплена у ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим, доки його вину не буде доведено у встановленому законом порядку [1]. Аналогічні положення містяться у ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2], що підтверджує універсальний характер цього принципу.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить про розширене тлумачення презумпції невинуватості. Суд неодноразово наголошував, що її порушення можливе не лише внаслідок ухвалення обвинувального вироку без належних доказів, а й у разі будь-яких дій або публічних висловлювань представників державної влади, які можуть сформувати у суспільства уявлення про винуватість особи до завершення судового розгляду [5].

Показовою у цьому аспекті є справа *Allenet de Ribemont v. France*, у якій ЄСПЛ визнав порушенням презумпції невинуватості публічні заяви посадових осіб щодо причетності особи до злочину ще на стадії досудового розслідування [5]. Для адвокатів такі ситуації мають особливо негативні наслідки, оскільки навіть без судового рішення вони можуть зазнати істотних репутаційних втрат, що фактично унеможливує повноцінне здійснення професійної діяльності.

Не менш важливим для аналізованої проблематики є рішення ЄСПЛ у справі *Morice v. France*, у якому Суд підкреслив особливу роль адвокатури у демократичному суспільстві та наголосив на необхідності захисту її незалежності [6]. Із цього випливає, що кримінальне переслідування адвоката повинно супроводжуватися підвищеним рівнем процесуальних гарантій, а будь-яке втручання у його права має бути належним чином обґрунтованим і пропорційним.

На національному рівні принцип презумпції невинуватості закріплений у ст. 62 Конституції України, яка встановлює, що ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину інакше як за вироком суду, а всі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [3]. Ці положення деталізовані у ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України, яка покладає тягар доказування на сторону обвинувачення та забороняє ґрунтувати обвинувачення на припущеннях [4].

Додаткові гарантії захисту адвокатів від неправомірного кримінального переслідування передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який проголошує незалежність адвокатської діяльності та обов'язок держави забезпечувати її захист. Проте аналіз правозастосовної практики свідчить, що наявність нормативних гарантій не завжди супроводжується їх ефективною реалізацією.

Найбільш проблемним з огляду на дотримання презумпції невинуватості адвоката є етап досудового розслідування та вирішення питань про застосування запобіжних заходів. У ряді випадків суди обмежуються формальною перевіркою доводів сторони обвинувачення, не здійснюючи повноцінного аналізу обґрунтованості підозри та реальності процесуальних ризиків. Такий підхід фактично знижує стандарт судового контролю та створює передумови для непропорційного обмеження прав адвоката.

Крім того, істотний вплив на реалізацію презумпції невинуватості справляє інформаційна політика правоохоронних органів і засобів масової інформації. Поширення у публічному просторі категоричних оцінок дій адвоката до завершення судового розгляду формує стійке уявлення про його винуватість, що суперечить як міжнародним стандартам, так і вимогам національного законодавства [5].

Презумпція невинуватості адвоката у кримінальному провадженні має посилене значення, оскільки її порушення впливає не лише на права конкретної особи, а й на незалежність адвокатури як інституту. Міжнародні стандарти, сформульовані у практиці ЄСПЛ, вимагають від держави утримуватися від будь-яких дій, здатних створити уявлення про винуватість адвоката до ухвалення обвинувального вироку, та забезпечувати підвищений рівень процесуальних гарантій [5; 6].

Національне законодавство України містить необхідні правові засади для реалізації презумпції невинуватості, однак проблеми виникають на рівні правозастосування, насамперед у частині судового контролю та публічної комунікації. Подальше вдосконалення практики забезпечення презумпції невинуватості адвокатів потребує системного врахування стандартів ЄСПЛ, підвищення вимог до мотивування процесуальних рішень і формування відповідальної інформаційної політики органів кримінальної юстиції.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. договір від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 52. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнар. договір від 16.12.1966 р. // Офіційний вісник України. 2006. № 15. Ст. 118. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. *Allenet de Ribemont v. France* : Judgment of the European Court of Human Rights, 10 February 1995 (Application no. 15175/89). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57971>

6. Morice v. France : Judgment of the European Court of Human Rights, 23 April 2015 (Application no. 29369/10). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153518>.